

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
دانشگاه قرآن و حدیث
پژوهش‌های تهران

پایان نامه کارشناسی ارشد
رشته علوم و معارف نهج البلاغه

عنوان پایان نامه:

موعظه، آداب و نقش تربیتی آن از منظر امام علی علیه السلام

استاد راهنما:

دکتر حامد شریعتی نیاسر

استاد مشاور:

دکتر محمد پارچه‌باف دولتی

دانشجو:

منصوره نعیمی پنجگی

ماه و سال دفاع:

مهر ۱۳۹۶

چکیده

روش تربیتی موعظه جزء اولین روش‌های دعوت و تربیت افراد به کمال مطلق شمرده می‌شود و در قرآن کریم از سوی خداوند مورد تأکید قرار گرفته است. تربیت از نظر امام علی علیه السلام عبارت است از رفع موانع و ایجاد مقتضیات برای آن که استعداد‌های انسان در راستای کمال مطلق شکوفا شود.

برخی از مبانی موعظه عبارتند از: خدایا باوری، معاد باوری و عقل‌محوری که در این تحقیق بدان پرداخته شده است. همچنین برای موعظه آدابی مقرر است که برخی از آن‌ها از نظر امام علی علیه السلام عبارت‌اند از: آداب ناظر بر موعظه‌گر مانند: خلوص، زمانه‌شناسی و آداب ناظر بر موعظه‌شونده مانند: میل باطنی، حق‌جو بودن، واقع بین بودن و ... . در سخنان امام علی علیه السلام استفاده از روش تربیتی موعظه، فراوان دیده می‌شود از جمله: بصیرت‌زایی، غفلت‌زدایی و ... از نگاه امام علی علیه السلام برخی از آثاری که بر روش تربیتی موعظه مترتب است عبارت‌اند از: مصون نگه داشتن نفس از گناه، شناخت خود و ... . همچنین برخی عوامل نیز در این مسیر نقش بازدارنده دارند که عجب، همنشین ناشایست و ... از مهم‌ترین آنها هستند.

این پژوهش با روش توصیفی - تحلیلی انجام گرفته است، کتاب نهج البلاغه و منابع مکمل آن بررسی و اطلاعات مربوط به روش کتابخانه‌ای گردآوری شده است. پس از دسته‌بندی مطالب، مشخص شد موعظه به عنوان یک روش تربیتی دارای مبانی و آدابی است و تأثیرات قابل توجهی نیز در مسیر تربیت دارد.

کلیدواژه‌ها: موعظه، آداب، نقش تربیتی، روش، امام علی علیه السلام

صفحه	عنوان
۱.....	مقدمه
۳.....	فصل اول: کلیات و مفاهیم
۴.....	۱.۱. کلیات
۴.....	۱.۱.۱. بیان مسأله
۵.....	۱.۲. اهمیت و ضرورت تحقیق
۵.....	۱.۳. سوالات تحقیق
۶.....	۱.۴. فرضیات تحقیق
۶.....	۱.۵. پیشینه تحقیق
۱۲.....	۱.۶. روش تحقیق
۱۳.....	۲.۱. مفاهیم
۱۳.....	۱.۲.۱. مفهوم‌شناسی تربیت
۱۴.....	۱.۲.۱.۱. مفهوم مربی
۱۵.....	۱.۲.۱.۲. مفهوم متربی
۱۵.....	۱.۲.۲. مفهوم‌شناسی موعظه
۱۷.....	۱.۲.۲.۱. واژه‌های مرتبط با موعظه و تفاوت آن‌ها با موعظه
۱۷.....	۱.۲.۲.۲. نصیحت
۱۸.....	۱.۲.۲.۳. تذکر
۱۹.....	۱.۲.۲.۴. امر به معروف
۱۹.....	۱.۲.۲.۵. انذار
۲۱.....	۱.۲.۲.۶. حکمت
۲۲.....	۱.۲.۲.۷. خطابه
۲۲.....	۱.۲.۲.۸. ارشاد
۲۳.....	۱.۳.۲. مفهوم‌شناسی عقل
۲۴.....	۱.۴.۲. مفهوم‌شناسی ادب

۲۷.....	فصل دوم آداب موعظه از نظر امام علی <small>علیه السلام</small>
۲۸.....	۱. ۲. درآمد.....
۲۸.....	۲. ۲. مبانی و جایگاه موعظه از نظر امام علی <small>علیه السلام</small> .....
۲۸.....	۱. ۲. ۲. مبانی موعظه از نظر امام علی <small>علیه السلام</small> .....
۲۹.....	۱. ۲. ۲. ۱. خدایابوری.....
۳۱.....	۲. ۲. ۲. ۲. معادابوری.....
۳۲.....	۳. ۲. ۲. ۳. عقل محوری.....
۳۵.....	۲. ۲. ۲. جایگاه موعظه از نظر امام علی <small>علیه السلام</small> .....
۳۷.....	۳. ۲. آداب موعظه.....
۳۸.....	۱. ۳. ۲. درآمد.....
۳۸.....	۱. ۳. ۲. ۱. آداب ناظر بر موعظه‌گر.....
۵۸.....	۲. ۳. ۲. ۱. موقعیت‌سنجی موعظه‌گر.....
۶۵.....	۳. ۳. ۲. ۳. بایسته‌های رفتاری موعظه‌گر.....
۷۳.....	۲. ۳. ۲. ویژگی‌های ناظر بر محتوای موعظه.....
۷۳.....	۲. ۳. ۲. ۱. کوتاه و مفید بودن موعظه.....
۷۳.....	۲. ۳. ۲. ۲. رسا بودن موعظه.....
۷۵.....	۳. ۳. ۲. ۳. هم‌خوانی با نیاز موعظه‌شونده.....
۷۶.....	۴. ۳. ۲. ۴. مؤثر بودن.....
۷۷.....	۵. ۳. ۲. ۵. ملاومت و تکرار.....
۷۷.....	۶. ۳. ۲. ۶. سلامت محتوا.....
۷۸.....	۷. ۳. ۲. ۷. عقلانی بودن.....
۷۹.....	۳. ۳. ۲. آداب ناظر بر موعظه‌شونده.....
۷۹.....	۱. ۳. ۳. ۱. انگیزه درونی.....
۸۰.....	۲. ۳. ۳. ۲. حق جویی.....
۸۲.....	۳. ۳. ۳. ۳. اهلیت.....

- ۳.۳.۴. نداشتن تعصب ۸۴
- ۳.۳.۵. داشتن موعظه‌گر درونی ۸۸
- ۳.۳.۶. تصمیم جدی در عمل به موعظه ۸۹
- فصل سوم: نقش تربیتی موعظه از نظر امام علی علیه السلام ۹۱
- ۱.۳. نقش تربیتی موعظه ۹۲
- ۲.۳. درآمد ۹۲
- ۳.۲.۱. نقش تذکری ۹۲
- ۳.۲.۲. نقش بصیرتی ۹۳
- ۳.۲.۳. نقش انگیزشی ۹۵
- ۳.۲.۴. جهل زدایی ۹۷
- ۳.۲.۵. بازدارندگی از رذایل ۹۹
- ۳.۲.۶. انذار ۱۰۰
- ۳.۲.۷. آگاهی‌افزایی ۱۰۱
- ۳.۲.۸. ایجاد قلب سلیم ۱۰۳
- ۳.۲.۹. ایجاد ملکه تقوا ۱۰۴
- ۳.۳. عوامل تقویت و بازدارنده نقش تربیتی موعظه ۱۰۷
- ۳.۴. عوامل تقویت‌کننده نقش تربیتی موعظه ۱۰۷
- ۳.۴.۱. مصون نگه‌داشتن نفس ۱۰۸
- ۳.۴.۲. خودشناسی ۱۱۱
- ۳.۴.۳. خداشناسی ۱۱۲
- ۳.۴.۴. ترک دلبستگی به دنیا ۱۱۳
- ۳.۴.۵. یاد مرگ ۱۱۴
- ۳.۴.۶. تکرار شدن موعظه ۱۱۴
- ۳.۴.۷. زهد ۱۱۵
- ۳.۴.۸. تفکر در احوال خود ۱۱۷
- ۳.۴.۹. توکل بر خدا ۱۱۸

- ۱۱۹..... ۳. ۴. ۱۰. عامل بودن موعظه گر
- ۱۲۰..... ۳. ۴. ۱۱. عزت‌گرایی موعظه‌شونده
- ۱۲۱..... ۳. ۴. ۱۲. همنشین خوب
- ۱۲۲..... ۳. ۵. عوامل بازدارنده نقش تربیتی موعظه
- ۱۲۳..... ۳. ۵. ۱. عوامل درونی بازدارنده نقش تربیتی موعظه
- ۱۲۳..... ۳. ۵. ۱. ۱. غضب
- ۱۲۴..... ۳. ۵. ۱. ۲. هواپرستی
- ۱۲۶..... ۳. ۵. ۱. ۳. دل‌بستگی افرامی
- ۱۲۷..... ۳. ۴. ۱. ۴. عدم توانایی تشخیص
- ۱۲۸..... ۳. ۵. ۱. ۵. قساوت قلب
- ۱۳۳..... ۳. ۴. ۱. ۶. وابستگی به امور دنیوی
- ۱۳۵..... ۳. ۵. ۱. ۷. بی‌اعتنایی به موعظه‌گر درونی
- ۱۳۷..... ۳. ۵. ۱. ۸. غرور
- ۱۳۹..... ۳. ۵. ۱. ۹. عجب
- ۱۴۲..... ۳. ۵. ۱. ۱۰. تکبر
- ۱۴۳..... ۳. ۵. ۲. عوامل بیرونی بازدارنده نقش تربیتی موعظه
- ۱۴۴..... ۳. ۵. ۱. ۱. همنشین ناشایست
- ۱۴۵..... ۳. ۵. ۲. ۲. اباحه‌گری
- ۱۴۶..... ۳. ۵. ۳. ۳. شعارزدگی
- ۱۴۸..... ۳. ۵. ۴. گرفتار شدن در دام شبهات
- ۱۴۹..... ۳. ۵. ۲. ۵. اطاعت از شیطان
- ۱۵۳..... ۳. ۵. ۲. ۶. غفلت از خود
- ۱۵۴..... ۳. ۵. ۲. ۷. اهمال کاری
- ۱۵۷..... نتیجه‌گیری
- ۱۵۸..... پیشنهاد
- ۱۵۹..... منابع

١٥٩.....	منابع فارسی.....
١٦٣.....	منابع عربی.....
١٦٤.....	مقالات.....
١٦٥.....	المخلص.....
١٦٧.....	Abstract.....